

ŽENY A ĽUDSKÉ PRÁVA V MULTIKULTURÁLNOM LIBERALIZME

Helena Hrehová

Abstrakt. Obsah článku odráža historickú genézu príspevku žien k rozvoju ľudských práv. Zaoberá sa postmoderným životným štýlom, potrebou rovnosti ľudských práv a vplyvom genderovej ideológie na koncept multikulturalizmu. Navrhuje myšlienku iracionality v súčasnej kultúre, ktorá sa objavila ako dôsledok morálneho relativizmu a chaosu v hodnotách, analyzuje skutočné postuláty jednoty a argumentácie pre fragmentáciu v multikulturalizme. Každá spoločnosť je založená na morálnych normách, ktoré nemôžu byť funkčné bez morálnych hodnôt, racionálnych noriem a bez univerzálneho konceptu pochopenia ľudských práv. Ak chceme trvať na budúcnosti postavenej na humanizme, je podstatné objaviť pozitívne aspekty vzájomnej solidarity a používať humanitu v kontexte každodenného života.

Abstract. Women's contribution to human rights development and contemporary multicultural liberalism. The content of the article reflects the historical genesis of female contribution to human rights development. The author figures out a postmodern life style, the need for human rights equality and the influence of gender ideology to the concept of multiculturalism. She suggests the idea of irrationality in the contemporary culture which has appeared as a consequence of moral relativism and chaos in values and she analysis real postulates of unity and reasons for fragmentation in multiculturalism. Moral norms, each society is based upon cannot be functional without moral values, rational norms and without a universal concept of human rights understanding. If we want to insist on the future built on humanism it is crucial to discover positive aspects of mutual solidarity and apply humanity into the context of everyday life.

Úvod

Reflexia o podiele žien na rozvoji ľudských práv v kontexte dejín nie je možná bez odpovedí na tri otázky: Kto je človek? Aká je ľudská kondícia v tomto svete? Čo sú to prirodzené ľudské práva? Ľudské práva z pohľadu filozofie, etiky, teológie sú právom osoby. Toto právo je rozpoznané ako dobro vo všetkých formách spoluzitia. Od poznania práva sa odvíja povinnosť rešpektovať ho. Všetci ľudia majú neodvolateľné právo na život a na základné potreby súvisiace so životom. O tomto práve sa dozvedáme z dvoch úrovni pohľadov: *biblicko-kreacionistického* a *filozoficko-antropologického*.

1. *Biblicko-kreacionistický* pohľad predstavuje človeka ako stvorené rozumné bytie povolané k životu tvorivou *energiou* Stvoriteľa, ktorej podstatou je láska. Kľúč ku knihe sveta (*Liber Mundi*) je v *Biblii*. Z nej sa dozvedáme, že človek je bytím na Boží obraz,

ktorý je zhmotnený v tele. Sv. Ján Pavol II. povedal, že telo: „(...) je schopné urobiť viditeľným, čo je neviditeľné: duchovné a božské“ (Ján Pavol II. 2005). Táto biblická informácia je nesmierne dôležitá, nakoľko akcentuje dôstojnosť muža a ženy.

2. *Filozoficko-antropologický* pohľad vníma človeka ako autonómnou racionálnu bytosť v existenciálnom horizonte dejín. Človek hľadá zmysel vlastnej existencie, rozvíja osobné pochopenia a systematizuje ich. Okrem toho sa pýta na počiatok všetkého a chce vedieť: Kým je on sám pre seba a kým je pre druhých? A tiež chce vedieť, keďže ho k tomu provokuje vlastný intelekt a vôľa, kto je ten, kto ho prevyšuje?

Z obidvoch kompletizujúcich pohľadov vyplýva, že ľudský intelekt a vôľa nie sú dokonalé. Aj preto sa v pluralite možností objavujú neprimerané túžby a nároky: „byť ako Boh“, „byť viac ako ostatní“. Avšak pravdou je, že všetci ľudia sú slobodní a rovní, aj keď si to nie vždy uvedomovali. Tu je dôvod, prečo sa nechávali ponížovať ako otroci či poddaní. V pýche mocných nad slabšími sú korene povýšenia mužov nad ženami, bohatých nad chudobnými, vzdelaných nad nevzdelanými. Všetci však máme povinnosť voči sebe navzájom. Táto povinnosť by nemala byť vynútená zo zákona, ale dobrovoľná.

1. Postavenie žien v dejinách a ľudské práva

Z knihy *Genesis* (Gen 1, 27) vieme, že v Božom zámere boli Adam a Eva rovnocennými osobami a až po prvotnom hriechu im bolo toto vedomie zastreté hriešnymi štruktúrami nadradenosti zo strany mužov. Nerovnosť postavenia žien v dejinách je z tohto pohľadu zahanjujúcou negatívnou skutočnosťou a vážnym etickým problémom.

Staroveký patriarchálny model právnych kódexov, vrátane gréckych koncepcií, majú podiel na tom, že ženy boli označené za právne nespôsobilé. Filozof Platón rozlišoval medzi prirodzenosťou muža a ženy, no ženy pokladal za slabšie (porov. Platón 1996). Aj preto bola politicko-spoločenská moc v gréckej *polis* zverená iba mužom. Táto nerovnosť bola neskôr prenesená aj do *Nového zákona*, hoci z Ježišovho správania nemožno vydedukovať, žeby sa k ženám správal odlišne ako k mužom. Z evanjelií vieme, že Ježiš sa žien viackrát zastal,¹ no pri výbere apoštolského povolania predvídal nároč-

¹ Porov. Jn 1 - 10; Mt, 8, 14 - 15; Mk 1, 30, Mt 15, 28; Lk 7, 13. K Ježišovým priateľom nepatriли len apoštolí, Lazár, či Nikodém, ale aj ženy Mária a Marta z Betánie, Mária Magdaléna (Lk 10, 38 - 42; Jn 12, 1 - 8; Jn 19, 25 - 26; Jn 20, 11 - 18). Ježiš sa po svojom zmŕtvychvstaní ako prvej zjavil Márii Magdaléne a nábožným ženám (Mk 16, 9; Lk 24, 1 - 10; Jn 20, 1; Jn 20, 11 - 18; Mt 28, 9 - 10).

nosť budúcej misie: „*Syn človeka nemá kde hlavu skloniť*“ (Mt 8, 20). Náročnosť a neisté podmienky pri ohlasovaní evanjelia predstavovali isté nebezpečenstvo. Ježiš totiž predvídal, že ľudské právo sa nebude vždy identifikovať s pravdou. A ak ľudskí synovia nekonajú v súlade s pravdou, kreujú nespravodlivosť, ktorá je spôsobená buď neznalosťou Božích zámerov, alebo aj neovládanou túžbou po moci a nadvláde. V staroveku a v stredoveku sa výlučne muži podieľali na tvorbe zákonov, a tak bolo uznané iba právo ženy-matky. Tieto štruktúry boli chcené a ženám bolo dlhodobo odopierané vzdelanie. So ženami-lekárkami a právničkami sa stretávame až na konci 19. storočia, s filozofkami až v 20. storočí, a študovať teológiu bolo ženám umožnené až po II. vatikánskom koncile. Analogicky aj prvé učiteľky Cirkvi (sv. Terézia Veľká, sv. Katarína Sienská) boli vyhlásené pápežom Pavlom VI. až po II. vatikánskom koncile. V súčasnosti je diskriminácia *de iure* zakázaná, no v praxi je neustále prítomná (nespravodlivé odmeňovanie za rovnakú prácu, absencia žien v oblasti špičkových vedeckých odborov, formy domáceho násillia, pokusy o fixáciu tradičných rolí, atď.).

2. Podiel žien na rozvoji ľudských práv

Právo je niečo, čo každý človek rozpoznáva osobne. Tam, kde niet práva, absentuje pravda a odráža sa to aj v obsahu zákonov. Ženy, keďže po celé stáročia nemali rovnocenné práva s mužmi, boli nútené upevňovať svoj charakter prekonávaním nespočetných prekážok. Pravdepodobne preto sú vytrvalejšie, trpezlivejšie, pracovitejšie, unesú viac bolesti.

Prototyp dôstojnosti nachádzajú ženy v Bohorodičke Márii, ktorá je plná milosti (*gratia plena*). Ona vždy inšpirovala a inšpiruje mnohé ženy a hrdinské matky. Stačí, ak si spomenieme tie ženy, ktoré v prvých storočiach podstúpili mučenícku smrť z lásky ku Kristovi (sv. Agnesa, sv. Cecília, sv. Agáta, sv. Lucia), alebo ženy matky (rímska cisárovná sv. Helena² (255 – 330), o ktorej milánsky biskup sv. Ambróz (340 – 397) hovoril s veľkým rešpektom, alebo aj sv. Monika (332 – 387). Pápež Gregor Veľký (540 – 604) už hľadel na ženy cez prizmu úcty k Bohorodičke Márii a sv. Anzelm z Cantebury (1033 – 1109) videl prvotnú neposlušnosť u oboch prarodičov.

Z obdobia vrcholného stredoveku nenachádzame veľa pramennej

² O cnostiach sv. Heleny hovorí *Legenda Aurea* od Jacopa da Varagino z 13. storočia. Ako cisárovná dokázala sama v sebe integrovať reálnu moc so svätosťou, viedla vykopávky na Golgote, zaslúžila sa o výstavbu dvoch najvýznamnejších bazilik vo Svätej zemi: *Bazilika Narodenia* v palestínskom Betleheme a *Bazilika sv. Hrobu* v Jeruzaleme, čím výrazne prispela k šíreniu kresťanskej viery.

literatúry o aktivitách žien. Existujú len informácie o ženách z vyšších kruhov (panovnícke a šľachtické rody) prostredníctvom kroník a písomnej korešpondencie týchto žien, napr. sv. Anežka Pražská (1205 - 1282), sv. Alžbeta Uhorská (1207 - 1231), sv. Jadwiga Poľská (1373/1374 - 1399), alebo rehoľníčok, napr. sv. Klára z Assisi (1194 - 1253), sv. Katarína Sienská (1347 - 1380). Kláštory poskytovali v stredoveku a aj neskôr v novoveku ženám-rehoľníčkam základné duchovné vzdelanie, umožňovali im realizovať sa v charitatívnych aktivitách, v oblasti výchovy (sirotinca), pri ošetrovaní chorých. Mnohým z nich však bol kláštorný život aj nanútený z majetkových dôvodov.

Ženám všeobecne bola po celé stáročia zdôrazňovaná len hriechosť. Dokonca aj zodpovednosť za neplodnosť manželov sa týkala len žien, no cudzoložstvo mužov sa tolerovalo rovnako, ako aj legitímnosť ľavobočkov. Prekážkou nebol ani nemanželský pôvod kandidátov na kňazstvo. Ženám-vdovám bolo však upierané aj dedičské právo. Stredoveké právo poskytovalo žene len obmedzenú možnosť ochrany cti, no jej postavenie bolo závislé od mienky otca alebo manžela. Tým však nechceme tvrdiť, že neexistovali aj šťastné manželstvá, ale bolo to najmä vtedy, keď muž nechal žene slobodu. Muži mohli používať voči svojim ženám aj fyzické tresty a cirkevný súd ešte aj na konci 15. storočia odmietal žiadosti o manželskú rozluku z dôvodov týrania a bitia.

Vzdelaná Talianka Christine de Pizay (vydatá vo Francúzsku) sa preto v 15. storočí postavila s veľkou odvahou proti satirickému dielu *Román o ruži*, kde sa o ženách hovorilo len v zmysle negatívnom. Christine napísala knihu *O meste žien*, v ktorej podčiarkla syntézu: že duša ženy je rovnocenná s dušou muža, ženské telo rovnako dokonalé ako mužské, ženy sú schopné aj vládnuť. Podobne aj Ján Hus (1369 - 1415) v období expanzie husitstva potvrdil, že postavenie muža a ženy pred Bohom je rovnoprávne. Ženy predsa rozumejú slovám *Písma*.

V nasledujúcom 16. storočí sa aj napriek istému pokroku znova otvorili veľké diskusie o ženách-čarodejníčkach. Muži sa usilovali dokázať, že čarodejníctvom sa zaoberá viac žien ako mužov, lebo ženy sú slabšie a viac prístupné diabľovi.

V 18. storočí polemiku o ženách zintenzívnila naturalistická teória J. J. Rousseaua (1712 - 1778), ktorý napísal, že: „*Príťažlivosť domáceho života je najlepší protijed na zlé mravy.*“ (Rousseau 2002, s. 18) Filozof tvrdil, že v prirodzenom poriadku sú si všetci ľudia rovní. Ich spoločným povolaním je byť človekom. Rozdiely sú len historické (porov. Rousseau 2002, s. 12). Ako však uvádza Paul Johnson: „*Rousseau obzvlášť túžil po obdivných úsmevoch*

vysoko postavených žien.“ (Johnson 2012, s. 23) Svoju milenkú Thérèse Levasserovú podceňoval. V spoločnosti sa bavil na jej účet, ale egoisticky zneužíval jej starostlivosť. Nepostaral sa ani len o ich spoločné deti, hoci toľko hovoril o výchove (porov. Johnson 2012, s. 33 - 35).

Pokusy žien angažovať sa na rozvoji ľudských práv sa intenzívnejšie prejavili až v období Francúzskej revolúcie, ktorá svojím heslom: „*Sloboda, rovnosť, bratstvo*“ podnietila v ženách túžbu aktívnejšie participovať na verejnom živote. V *Deklarácii ľudských práv* z roku 1789 (v jej 1. článku) sa píše: „*Ľudia sú od narodenia slobodní a vo svojich právach sú si rovní. Sociálne rozdiely sú oprávnené, iba ak ide o všeobecný prospech*“ (Deklarácia ľudských práv, čl. 1). Revolučnú situáciu sa pokúsila využiť Olympe de Gouges spolu s ďalšími ženami. *Ústavodarnému zhromaždeniu* predložili zoznam požiadaviek, napr. právo žien vystupovať na súdoch, právo na vlastnú obhajobu. Advokát, poslanec tretieho stavu a zároveň vodca revolučno-demokratickej jakobínskej diktatúry M. Robespierre (1758 - 1794) však dal Olympe popraviť a vydal príkaz rozpustiť dva existujúce ženské spolky (*Sesterskú spoločnosť* a *Spoločnosť revolučných žien*). Samozrejme, že pre mužov revolucionárov boli ich požiadavky neopodstatnené a prokurátor Komúny Pierre Gaspard Chaumette (1763 - 1794) vyhlásil, že ženy sú „*hanbou prírody*“. Chaumette podporujúci teror a od roku 1792 osobne stojaci za všetkými popravami bol napokon sám dostihnutý spravodlivosťou. V marci 1794 bol aj on popravený.

Ešte aj v 19. storočí francúzsky filozof a sociológ August Comte (1798 - 1857) považoval ženy v porovnaní s mužmi za neschopné rovnakej intelektuálnej aktivity. Patriarchálna predstava sa však pomaly rozpadávala a zaslúžila sa o to anglický obhajca slobody a zástanca liberalizmu John Stuart Mill (1806 - 1873), ktorý vo svojej eseji *Poddanstvo žien* argumentačne zdôvodnil, že princíp, právne podriaďujúci jedno pohlavie druhému pohlaviu, je sám o sebe zlý. Je prekážkou ľudského rozvoja. Žiadal, aby bol nahradený princípom dokonalej rovnosti. Princíp spravodlivosti vyžaduje, aby ženám boli priznané tie isté práva ako mužom vo všetkých sférach sociálneho a politického života. Podľa J. S. Milla tomu nasvedčujú dva názory:

1. „(...) systém, ktorý podriaďuje slabšie pohlavie silnejšiemu, sa opiera len o teóriu, no nikto nepodložil takéto tvrdenia praktickými dôkazmi;
2. Prijatie systému nerovnosti nie je výsledkom rozumovej úvahy, ani predvídavosti alebo predstavy o tom, že to slúži blahu ľudstva. Nerovnosť vyrástla jednoducho z faktu, že žena v dôsled-

ku hodnoty, ktorú jej pripísali muži, sa v súvislosti s jej slabšou fyzickou konštrukciou ocitla v stave poddanstva voči mužovi.“ (porov. Mill 2003, s. 14)

Na inom mieste Mill ešte vzniesol príkrejšiu výčitku: „*Muži nežiadajú jednoducho iba poslušnosť žien, ale aj ich city. Preto v praxi robia všetko, aby ovládli ich mysle.*“ (Mill 2003, s. 27) Filozof argumentoval príkladmi z histórie: „*Je však celkom isté, že žena môže byť kráľovnou Alžbetou alebo Deborou, či Janou z Arku, pretože toto nie je dedukcia, ale fakt... Keby kráľovná Alžbeta alebo Viktória neboli zdedili trón, neboli by mohli dostať ani tie najnižšie politické práva, hoci v politike sa vyrovnali tým najväčším.*“ (Mill 2003, s. 80 – 81) Podľa Milla sa ženy v modernom európskom myslení 19. storočia najlepšie prejavili v dvoch sférach: „*V averzii proti vojne a v oddanosti filantropii.*“ (Mill 2003, s. 128)

V porovnaní v nemeckom prostredí 19. storočia (oproti pozitívne ladenému právu v Anglicku) sa pozícia voči ženám nevyvíjala priaznivo. F. Nietzsche (1844 – 1900), radikálny nemecký filozof, kritik všetkého kresťanského, nihilista, antifeminista a propagátor „vôle k moci“ považoval feminizmus za „*najohavnejší pokrok*“ v európskych dejinách. V jeho morálke pánov, v diele *Genealógia morálky* (1887), nebolo miesta pre fyzicky slabšie pohlavie. Podobne sa správal aj jeden zo zakladateľov nemeckej sociálno-demokratickej strany a II. internacionály August Bebel (1840 – 1913), ktorý chcel nahradiť nedôstojné postavenie žien v rodine voľným zväzkom. Jeho idea, blízka marxizmu, bola len ťažko predstaviteľná, keďže v nej chýbala zodpovednosť otcov za vlastné potomstvo.

Od polovice 19. storočia sa prebudili k aktivite aj ženy v strednej Európe. Zakladali ženské spevokoly a ochotnícke divadlá. Delecie tzv. „*prirodzených tradičných rolí*“ sa s rozvojom priemyslu stále viac oslabovalo. Právne nároky a požiadavky na vyššiu vzdelanosť žien rástli s ich pracovnými aktivitami až napokon I. svetová vojna odstránila posledné výhrady. Ženy dokázali, že vedia nahradiť, ak treba, aj mužskú prácu. Sociálni demokrati po I. svetovej vojne preto zahrnuli do svojho politického programu zrovnoprávnenie žien s mužmi, zlepšenie prístupu žien k vzdelanosti, členstvo žien v odboroch a volebné právo. Tento pokrok zvýšil právnu uvedomelosť žien. Umožnil im vstup na univerzity. Príkladom toho je madam Marie Curie-Sklodowska (1867 – 1934), prvá žena, ktorá vyštudovala fyziku a chémiu na Sorbonne v Paríži a v roku 1911 získala aj Nobelovu cenu za fyziku a chémiu. Rovnako tiež aj Edita Steinová (1891 – 1942), ktorá výrazne ovplyvnila rozvoj fenomenológie. Medzi významné ženy 20. storočia patrí aj bl. Matka Terézia z Kalkaty (1910 – 1997), zakladateľka Kongregácie misionárok lásky a nositeľka Nobelovej ceny

za mier, ktorá jej bola udelená za celoživotnú humanitárnu činnosť a lásku voči najchudobnejším.

3. Rovnosť práv a vplyv rodovej ideológie na súčasnú spoločnosť

V súčasnosti existujú inštitúcie, asociácie, početné organizácie a zákony, ktorých hlavnou úlohou je dohliadať na to, aby nedochádzalo k rodovej diskriminácii. Avšak paralelne s týmito vonkajšími zákonmi fungujú ešte aj vnútorné zvyklosti tolerujúce rozdielnosť pri odmeňovaní za tú istú prácu, pri delbe práce v domácnosti a podiele na výchove, ale aj pretrvávajúce predsudky, že muž je odvážnejší, mobilnejší, neostáva na materskej dovolenke. Z povedaného vyplýva, že je aj naďalej dôležité zvyšovať empatické cítenie v spoločnosti.

Do konca 20. storočia sa hovorilo o dvoch rodoch (o mužoch a ženách). Po roku 1995 sa začalo v euro-americkej kultúre hovoriť o piatich rodoch (muž, žena, gay, lesba, transvestita³). Aktuálne existujú snahy rozšíriť rodovú variabilitu na počet dvadsať a vo viacerých štátoch Európskej únie je už v rodnom liste priestor aj pre neutrum. Nové rodové identity spolu s odvolávaním sa na právo vyznievajú dnes ako máťúce a problematické. Európsky parlament dáva rodovému pluralizmu zelenú a chce, aby bol niečím povinným, čo má byť rešpektované (vrátane práva na sobášu ľudí toho istého pohlavia, na adopciu detí homosexuálnym párom, práva nahradiť matku a otca termínom rodič číslo 1 a rodič číslo 2, ba najnovšie aj trojrodičovstvo súvisiace s darcovstvom spermii, atď.). Toto všetko vedie k vykoreneniu ľudskej identity a k presadeniu svojvôle bez rozvážnosti. V dôsledku toho sa oslabuje inštitúcia manželstva (zväzok muža a ženy), čo je s ohľadom na budúcnosť veľmi nebezpečné.

Široké rodové rozpätia vnášajú do spoločnosti nové rozdelenia. Vyspelá časť sveta pod vplyvom rodovej ideológie začala svoj rozkladný proces. Nebezpečenstvo predstavuje aj dominancia a absolutizácia minoritných práv a zlým znamením je aj to, že mladí ľudia sú voči tomuto rozkladnému procesu ľahostajní. Legislatívne nariadenia prijímajú bez toho, aby rozmýšľali, aký to bude dopad na budú-

³ Transvestitizmus sa väčšinou týka heterosexuálnych jedincov, ktorí sú schopní sexuálneho styku, no neprináša im to uspokojenie. Sexuálna identifikácia takýchto osôb zostáva zachovaná v súlade s biologickým pohlavím, keďže netúžia po operačnej zmene. Rozlišovať ale treba medzi transvestitizmom a cross-dressingom, v ktorom sa prezliekanie za osobu opačného pohlavia stáva trvalým motívom sexuálneho uspokojenia. V minulosti k tomu prispeli divadelné roly, v súčasnosti kultúrne predstavenia, pri ktorých muži karikujú ženské osobnosti v nápaditých ženských šatách. Pochopiteľne, nie je to pravidlo, ale jeden z možných dôsledkov.

nosť. Investovať do viery, dôvery a do láskyplných vzťahov vyžaduje veľkú trpezlivosť a postmoderní ľudia chcú mať všetko bez námahy. Z európskej tradície sa tak spontánne vytráca racionálnosť a nahrádza ju manipulácia. V tomto bode sa však otvárajú dve otázky: Môže prežiť kultúra, ktorá si neváži rodinu? Kto bude garantovať, že európske ženy nestratia práva, ktoré si krvopotne vydobyli? Dnes nikto nepopiera, že sú dôležité spravodlivé štruktúry, humánne hodnoty, tematická otvorenosť, objektívnosť voči tomu, čo chceme, ale treba pamätať aj na to, že súčasný svet nepotrebuje nové teórie a dokumenty, ale potrebuje metodológiu, ako „žiť v praxi“ solidárne bratstvo.

4. Demokracia, multikulturálny liberalizmus a kríza racionality

Oporou demokratických politických systémov a multikulturálneho liberalizmu by mali byť racionálne zásady zabezpečujúce všetkým ľuďom prirodzené práva, ku ktorým patrí ochrana rodinných záujmov, národnej a štátnej suverenity, aj osobných slobôd s cieľom posilňovať funkčné inštitúcie.

V základoch gréckeho slova *demokracia* (δημοκρατία – δῆμος (ľud) + κρατος (moc, vláda, sila) sú ľudské práva, stanovené ako normatív pozývajúci k všeobecnému rešpektu, ktorý má podporovať snahy po „lepšom živote“ a „spravodlivejšom svete“. Demokracia má chrániť slobodu a názorovú pluralitu všetkých, má v ľuďoch prebúdzajúť záujem o spoločenské dianie spolu so zmyslom pre trvalú zodpovednosť, sebadisciplínu, priamosť a čestnosť. Ruský filozof N. A. Berďajev však ale tvrdil, že demokracia má byť „*peniknutá duchom a zviazaná s duchovnými hodnotami a cieľmi*“ (Berďajev 1997). Toto potvrdil aj novotomisticky orientovaný francúzsky filozof J. Maritain, keď napísal, že to má byť najmä preto, že „*rovina časná je podriadená duchovnej*“ (Maritain 1967). Sú ale súčasné demokracie naozaj zviazané s duchom a duchovnými hodnotami? Rešpektujú aktuálne liberálne demokracie ešte nejaké duchovné hodnoty? Nie sme skôr svedkami hodnotovo-morálneho rozvratu, ktorý sa v dejinách neosvedčil? Spomeňme si len na rozpad Rímskej ríše v 5. storočí. V liberálnych demokraciách sa stále viac presviedčame o tom, že platónsko-aristotelovský filozoficko-etický ideál „o vládnutí tých najlepších a najschopnejších“ pre „dobro všetkých“ je už dávno zabudnutý a zmierili sme sa s tým. Už viac nehľadáme najschopnejších, ale usilujeme sa eliminovať iba tých najhorších. Pritom sa oháňame ideálnymi predstavami a teóriami o sociálnom štáte a rovnostárstve.

Každá kríza má súvis s morálkou a hodnotovým relativizmom, ktorý vnáša chaos do spoločenského diania. A ak k tomu priradíme ešte multikulturálny kontext, tak nám neostáva nič iné, iba akcepto-

vať danú skutočnosť. V takom prípade bude spoločnosť fungovať len na princípe navzájom oddelených komunit a subkultúr. Nemožno sa preto čudovať, že narastá skepticizmus, neistota, obavy z budúcnosti. Postkresťanská Európa, vyprázdnená od duchovných hodnôt, sa nezaujíma o filozofiu a nerieši metafyzické otázky, preto neponúka ani žiadne riešenia. Masívny nárast individualizmu a morálnych deliktov si väčšina ľudí už ani neuvedomuje. Iba premýšľajúci ľudia si kladú otázky: Nejde tu o pseudo-humánnosť, o systémovo pripravovaný maskovaný manéver? A vôbec, možno symetricky usporiadať vzťahy, keď vôkol nás je veľký neporiadok? Taliansky filozof a morálny teológ Salvatore Privitera (1945 – 2004) vystihol situáciu našich čias tvrdením, že: „*Objektívny morálny poriadok je len jeden, a nemôže byť nie jeden*“ (Privitera 1991, s. 195).

Je pravda, že ľudia si dokážu zvyknúť na všetko, aj na chaos a morálny neporiadok. Je to ale múdry a správny postoj? Nevyúsťuje ľahostajnosť voči pravde a dobru, čoho sme dnes svedkami, do globálneho problému? Obrovská masa ľudí už nie je schopná vidieť, nie to ešte riešiť problémy. A veľká väčšina „ľahostajných“ sa dokonca domnieva, že regres v oblasti mravov môže priniesť aj progres. Tu treba s dávkou zdravej logiky povedať, že humánnosť by sa nikdy nemala dostať do disharmónie s mravnosťou.

Postmoderné „zbožštenie človeka“ a jeho „svojvôle“ teoreticky umožňuje (podľa liberálno-hedonistického návodu) každému „čo chce“, no reálne sa to uskutočniť nedá. Takéto prania sú anti-liberálne a takýto stav súčasných demokracií je neudržateľný.

5. Reálne postuláty jednoty alebo o príčinách nejednoty v multikultúre

Sociálna spoločnosť v najširšom slova zmysle predstavuje pluralitné zoskupenie autentických osôb, preto sa nemôže zaobísť bez kompromisov. Občania v štáte nikdy nie sú a nemôžu byť názorovo jednoliati, ale ľudia vedia, že spoločnosť ako celok prosperuje vtedy, keď je v jej štruktúrach zakomponovaná rovnaká spravodlivosť pre všetkých.

Jednota (*unitas*), ako hovorieval sv. Tomáš Akvinský, spočíva v nedeliteľnosti „(...) *unitatis consistit in indivisione*“ (Akvinský, 1 Sent). Termín jednota má dlhú históriu. Siahá až k počiatkom dejín filozofie – k predsokratikom. Už pytagorejci sa zaoberali percepciou tohto pojmu tušiac, že v jednote sa nevyhnutne skrýva božský princíp (pokiaľ ide o jej pôvod a počet). Princípu jednoty oponuje mnohorakosť. Filozof Platón (427 – 347 pred Kr.) zaradil koncept jednoty medzi veľké idey (*archetypy*). Ľudia sa v úsilí o jednotu namáhajú, lebo vedia, že pravda bez dobra nie je plnou pravdou.

Aristoteles (384 - 322 pred Kr.) rozlišoval medzi rôznymi variantmi a modalitami termínu *jednota* a tvrdil, že *jednota vecí* je progresívne numerická, generická, špecifická a analogická. Je to mnohosť, ktorú možno vnímať v zmysle symetrických opozití zoči-voči jednote. Novoplatonik Plotinos (203 - 269) postavil *jednotu* na vrchol „*filozofického univerza*“ a tvrdil, že jednota predchádza poriadku konkrétnych existencií, inteligibilných realít, aj samotnému svetu ideí. Jedno transcenduje ľudskú inteligenciu a je absolútne prvým princípom každej existencie.

Novoplatónske pochopenia *jednoty* ovplyvnili v mnohých aspektoch aj cirkevných Otcov a najmä sv. Bazila Veľkého (330 - 379) a sv. Gregora Naziánskeho (329/330 - 390), ktorí sa usilovali objasniť „*vnútornú krásu jednoty*“ vo svojom spoločnom diele *Origenus filokalia* (z roku 358). Jednota je tu prezentovaná ako vlastnosť, ktorú si majú osvojiť kresťania túžiaci po dokonalosti. Sv. Augustín (354 - 430) videl zdroj ľudskej jednoty v participácii na nemennej večnej pravde (Augustinus). Pseudo-Dionýz (žijúci v 5. a 6. storočí) zasa napísal: „*Neexistuje nič, čo by neparticipovalo na jednom. Tak ako každé číslo participuje na číselnej jednote, napr. na polovici, na tretine, či desatine, tak každé bytie a každá časť bytia má účasť na Jednom a je potrebné, aby každé bytie bolo jedno vo svojej existencii.*“ (Pseudo-Dionigi)

Sv. Tomáš Akvinský na základe aristotelovských pochopení a ideí cirkevných Otcov dospel ku konklúzii, že *jednota* je základným bohatstvom bytia, preto figuruje medzi zoznamom transcendentálií (porov. Akvinský: Questiones). V jednote existujú isté hierarchické stupne. Čím je vyšší stupeň bytia, tým je vyššia aj jednota. Veci, ktoré sú oddeliteľné vo svojej povahe (*per se*), vlastnia jednotu autentickejšie ako veci, ktoré sú oddelené akcidentálne (*unum per accidens*). To, čo je absolútne oddelené (*simpliciter individuum*), je jedno v zmysle absolútnom, ako aj v zmysle numerickom. Stupne jednoty sú aj medzi vecami. Niektoré sú oddelené v akte, ale nedeliteľné v sile, iné sú rozdelené aj v akte, čo je napríklad cudzie ľudskej povahe (porov. Akvinský: 1. Sentenze). Akvinský prostredníctvom tejto redukcie dospel k presvedčeniu, že jednota je skutočnosť odvíjajúca sa od pochopenia, že jedine Boh, ktorý je existujúcim bytím pre seba, je nevyhnutne princípom každej jednoty. Všetky kondície bytí sa verifikujú v Ňom. Boh je jednoduchý vo všetkých svojich aspektoch. On je jediný a jedno, dokonalé bytie s maximálnou jednotou (porov. Akvinský: Summa).

O jednote možno tiež povedať, že má hodnotu analogickú ako všetky transcendentálie. Primárne a principiálne (*per primus*) prináleží Bohu a sekundárne (*per posterius*) aj stvoreniam. Reálna jedno-

ta medzi človekom a Bohom a medzi človekom a človekom počíta s pravdou a láskou, ktorá nedovolí fragmentáciu bytí a vecí, ani ich vzájomné odcudzenie. Najväčším nepriateľom jednoty je ľudský individualizmus, ktorý podporuje slobodu svojvôle, teda slobodu bez zodpovednosti.

V spoločnostiach, v ktorých sa popierajú „duchovné základy“, na ktorých tak veľmi nástojil napríklad V. S. Solovjov (1853 – 1900), ale aj N. A. Berďajev a J. Maritain, sú spoločnosťami vopred odsúdenými na zánik. Takéto spoločnosti pripomínajú metaforické stavenie „*domu na piesku*“ (porov. Mt 7, 26). Materiálna prosperita a bohatstvo nie sú a nemôžu byť zárukou jednoty. Jej garantom je niekto, kto je „absolútnou jednotou v sebe“, to znamená „nedeliteľné bytie“, ktoré má v sebe potenciú vytvárať maximálnu jednotu tam, kde chce a kedy chce. V 21. storočí sme zabudli na skutočnosť, že ideológia nevytvára a nikdy nevytvorí skutočnú jednotu. Naopak, budí strach, od ktorého je blízko k mocenským represiam, ktoré sú vo svojej podstate antidemokratické.

Univerzalistické poňatie ľudských práv je výsledkom dlhého dejinného vývoja, no netýka sa všetkých civilizačných a kultúrnych oblastí. Aj preto je dôležité položiť si dve otázky: Je univerzalizmus euro-amerického typu naozaj hodnotou pre všetkých? Ak nie, akým spôsobom možno tolerovať pretrvávajúce odlišnosti vo svete bez väčších konfliktov?

Známý profesor na Columbia University, sociológ, politológ, teoretik a kritik súčasnej civilizácie Jean Cohen (nar. 1946) vo svojom diele *Existuje právo na demokraciu* (porov. Cohen 2008) nadviazal na skúmanie demokracie Johna Rawlsa (1921 – 2002), ktorý poukázal na to, že mnohé spoločnosti nemajú historické predpoklady pre akceptovanie demokracie v klasickom „západnom poňatí“. Je tomu tak preto, lebo súčasťou ich étosu je buď nejaká partikulárna koncepcia dobra, alebo privilegované postavenie náboženstva (porov. Hála 2009, s. 252 – 253). Samozrejme, jednotný názor na takéto vyhodnotenie či konsenzus neexistuje. Jednota je vždy procesom, ktorý postuluje axiologicko-aretologické pochopenia aj formáciu svedomia. Len tak si môžu ľudia uvedomiť, že to, čo je morálne, je zároveň aj racionálne. Na strane druhej je ale nemysliteľné a nereálne, aby sa multikultúrna masa mohla aj bez duchovno-axiologických a aretologických ambícií a dobrej vôle „dohodnúť“ a „nájsť spoločnú reč“ na poli eticko-normatívnom. Vytvoriť jednotu len kvôli „humanistickým ideálom“ je málo efektívne, pretože nie všetci ľudia sú dobrí. Každá societa sa formovala v priebehu dejín hodnotovo diverzne a má aj rozdielne predstavy o tom, čo je humanistický ideál.

Pluralita a multikultúra, založené na relativizujúcich snahách, sa

preto logicky nemôžu vyhnúť etickým problémom, lebo mnohosť hlasov nepredstavuje len variabilné možnosti, ale aj limity pre jednotnú etiku, ktorá by vyhovovala všetkým. Najväčším nebezpečenstvom v aktuálnych demokraciách je tá skutočnosť, že pod vplyvom relativizmu už neexistuje žiadna morálna pravda, žiadne pravé náboženstvo, žiadne univerzálne normy. Ďalším problémom je aj skutočnosť, že nemožno nanútiť euro-americké hodnoty národom, ktoré nemajú žiadne skúsenosti s demokraciou (Líbyjčania, Iračania, Sýrčania). Ak na tom napriek všetkému trváme, je to v rozpore s toleranciou voči inej tradícii a kultúre. Životná skúsenosť potvrdzuje, že vzájomné uznanie je nerovné. Vonkajšia jednota nemôže nahradiť duchovné zjednotenie.

„Kulturálna mnohosť“ a „liberálny multikulturalizmus“ prezentujú „stret inakostí“. Jednotu ohrozujú kvôli rôznorodosti hodnotiacich súdov, ku ktorým patrí napr. aj odlišný pohľad na dôstojnosť mužov a žien, alebo aj polygamná kultúra. Ak si aj naďalej myslíme, že ide o nepodstatné veci, je to dosť naivné a nepredvídateľné. Nedemokratické krajiny sa nemôžu stať demokratickými z večera do rána len preto, že si to niekto z mocných želá. Teoretický relativizmus, ako tvrdí Enrico Chiavacci, či chceme alebo nie, ovplyvňuje praktický život a následne brzdí snahy vytvoriť skutočnú ľudskú rodinu, v ktorej by ľudia dokázali žiť v diverzite a zároveň v pokoji a solidarite (porov. Chiavacci 2007).

Všetkým Európanom bolo ešte v 20. storočí jasné, že poznanie je spojené s mravnou povinnosťou eliminovať účelové manipulácie. Podľa českého filozofa Jana Patočku (1907 - 1977) by malo byť: *„Toto presvedčenie chránené proti moci a sile, pripravené aj k obeti života, ak sa dostane do konfliktu s vládnucimi, ako napríklad Sokrates. A druhou možnosťou je uchýliť sa do vnútornej emigrácie ako Platón.“* (porov. Hála 2009, s. 178) Ako vidíme, tieto dve možnosti sa v dejinách pravidelne obmieňajú, no niekedy sa stáva, ako je tomu v našej súčasnosti, že ľahostajnosť môže byť aj v prevahe. A práve vtedy ľudia nevedia zaujať správny postoj voči pravde a dobru. Vtedy sú aj minimálne mravné požiadavky (v dôsledku rozvrátenia hodnotového poriadku) zamieňané s moralizátorstvom.

Zo skúsenosti vieme, že aj v súčasnosti niektoré snahy prekračujú rámec ľudských práv, preto vyvolávajú napätia a limitujú slobodu ľudí. Patrí tu napr. snaha „potichu“ implantovať zákony, voči ktorým už v budúcnosti nebude možné vzniesť kritiku, alebo sa voči nim brániť. Nemusia sa teda občania Európskej únie oprávnené obávať „novej totality“? Totalitu sme tu už mali, preto majú ľudia v liberálnych demokraciách strednej Európy opäť obavy pred neobmedzenou mocou a v jej dôsledku aj pred budúcnosťou. Takými sú napr. aj nad-

štandardné dotazy o rodovej identite, ktoré podsúvajú pochybnosti, aby ľudia ani ako dospelí si ešte neboli istí, kým sú a aká je ich dôstojnosť. Všeobecne radi hovoríme, že jednotlivec sa môže myliť, ale je azda masa neomylná? Kto a čo zabezpečí neomylnosť masy?

N. A. Berďajev vo svojich úvahách o rovnosti všetkých ľudí si bol istý, že táto rovnosť je možná iba pred Bohom (porov. Berďajev 1946). Nejednota v multikultúre je prirodzená a multikulturálna integrácia je pravdepodobne neuskutočniteľná a iluzívna. Mnohí európski politici si však myslia opak. História, ako „*magistra vitae*“, napokon preverí ich postoje. Okrem toho je aj nanajvýš naivné myslieť si, že každodenné kompromisy sa môžu hromadiť do nekonečna. Na zemi sa však všetko mení a vyčerpáva: ľudia, príroda, veci a s nimi aj snaha a trpezlivosť. A každú chvíľu nemožno ani organizovať referendá, protesty, zmeny zákonov, predčasné voľby, či tolerovať konfliktové situácie v strete s multikulturálnou inakosťou.

Ideálne by bolo, keby v demokratických spoločnostiach boli základné ľudské práva zjednocujúcimi požiadavkami, a naopak, špecifické práva priestorom na širokú diskusiu, z ktorej by vzišli múdre a predvídave stanoviská objasňujúce, čo je pozitívne a čo by mohlo byť v budúcnosti problematické.

Náboženské hodnoty, ktoré sa konzervatívni európski politici pred časom pokúšali včleniť do súboru európskych hodnôt, už nie je možné presadiť. Európa je sekularizovaná a postkresťanská. W. Churchill (1874 – 1965) v roku 1946 na univerzite v Zürichu, kde prezentoval ideu „*Spojených európskych štátov*“, si to ešte dovoliť mohol. Podľa neho mala byť táto idea založená na báze kresťanskej viery a etiky (porov. Pollak 2007).

Model multikultúry, ako to vidíme dnes, neprináša zhodu a neprispieva k jednote, ale tvrdohlavosť niektorých európskych lídrov to nechce pripustiť. Holandský minister vnútra Piet Hein Donner (nar. 1948) ešte 16. júla 2014 vyhlásil, že je potrebné utlmiť program multikulturalizmu, ktorý okrem „moslimskej migrácie“ a „vytvorenia paralelných spoločností“ nepriniesol nič. V rovnakom čase sa tak vyjadrovala aj nemecká kancelárka Angela Merkelová (nar. 1954). V súčasnosti však otočila naruby svoju rétoriku bez toho, aby to vysvetlila. A tak v dôsledku nepočúvania „hlasu ľudí“, „hlasov zdola“ sa môže stať, že pôvodní Európania sa budú vo svojich krajinách obávať o vlastné životy.

Multikultúrny liberalizmus môže v budúcnosti dokonca eskalovať do kultúrno-náboženského konfliktu a môže byť príčinou likvidácie tých národov, ktoré s naivnou dôverou poskytli prichádzajúcim „hostom“ prístrešie. Európanom sa môže stať, že o pár rokov nebudú existovať západný spôsob života s celým jeho kultúrnym bohat-

stvom a tradíciami, ktoré sa tu navrstvovali ako odkaz predkov po celé stáročia a tisícročia. Premiér Spojeného britského kráľovstva David Cameron (nar. 1966) v súvislosti s pripravovaným referendum o zotrvaní Britov v Európskej únii (jún 2016) vyhlásil, že nevýhodou a slabosťou jednoty Európskej únie je príliš rozsiahle spoločenstvo krajín EÚ, a rovnako tiež aj panovačný postoj Bruselu (porov. Cameron 2015).

Sú teda Európanom na osoh postoje, ktoré ich „vyzliekajú z vlastnej identity“ na úkor „trans-nacionálneho“? Nie je to riskantné a iracionálne? Nemali by sme azda pamätať na to, že naša „euronaivita“ sa nám môže vypomstiť?

Je pravda, že aspekty celosvetovej spolupráce sú veľmi dôležité, ale treba brať do úvahy aj komplexnosť spolupráce, v ktorej sú rešpektované demokratické zásady, vrátane pochopenia slobody, sociálnej spravodlivosti, náboženskej tradície, kresťanského humanizmu s jeho láskou k blížnemu, ale aj sekulárne tradície (osvietenskú s jeho požiadavkami slobody, tolerance a otvorenosti voči vedeckému skúmaniu). Morálne normy predpokladajú verifikované hodnoty, počítajú s racionálnosťou a presadzovaním univerzálneho pochope-
nia v oblasti ľudských práv.

6. Kríza demokracie alebo o budúcnosti bez humánnosti

Pilierom demokracie je brať ohľad na rôzne postoje a stanoviská občanov. Ľudia chcú zmeny, ktoré by konvenovali s rozvojom vedy i samotnej spoločnosti, preto sú transformácie nielen potrebné, ale aj nevyhnutné. Dôležité je však dbať na to, aby tieto úsilia nevyústili po uskutočnených zmenách do možného rozvratu funkčných inštitúcií.

V demokracii, ktorá si chce zachrániť „humánnu tvár“, by nemali mať hlavné slovo len mocní, ale predovšetkým tí, ktorí sú kompetentní zabezpečiť rovnováhu medzi občanmi a štátom, medzi zdravou racionálnosťou a nerozvážnou svojvôľou, medzi slobodou a zodpovednosťou, medzi biosférou a technosférou. V súčasnosti, keď aktuálne riešime obrovský nával migrantov do Európy, to znamená ľudí s diametrálne odlišnou kultúrou a náboženstvom, s výrazne odlišným chápaním ľudských práv, rovnosti pohlaví, vzájomnej tolerance a rešpektu pred zákonmi, sa Európania právom obávajú budúcnosti.

Globálna aplikácia univerzalistických hľadísk totiž závisí v mnohom od toho, ako silno sú v jednotlivých spoločnostiach zakorenené metafyzické a náboženské hodnoty. Vlastimil Hála sa ale domnieva, že: „(...) bude veľmi ťažké viesť dialóg medzi principiálne seku-
larizovanými spoločenstvami na jednej strane a spoločenstvami,

v ktorých sú náboženské fundamenty nerelativizovaným jadrom ich seba prijatia na strane druhej.“ (Hála 2009, s. 263)

Nenahovárjame si, že euro-americký model sekularizovaného štátu je globálne akceptovaný. Každý vie, že v pozadí tohto modelu sú v hre ekonomické, mocenské a vojensko-strategické záujmy. A práve tu sa rodí problém, ktorý by mohol dať odpoveď na otázku: Kto má právo vyhlásiť, že presadenie všeobecne platných hodnôt a noriem zabezpečia mocnosti s najvyšším civilizačným štandardom? Tu sa, samozrejme, názory rozchádzajú, podobne ako pri otázke: Kto je svetovým lídrom a na základe čoho?

Konflikty vo svete sú často vyvolané zámerne. Ich povrchné riešenia neprinášajú spravodlivosť, hoci politickí lídri o sebe vyhlasujú, že vyznávajú tie najdemokratickejšie princípy. Skutočnosť je taká, že nikto z mocných nechce rezignovať od svojich záujmov. V tejto situácii by sa mala posilniť úloha *Organizácie spojených národov* na základe univerzalistických princíпов. Tejto organizácii by sa mal vrátiť status autoritatívneho posudzovateľa pri rozhodovaní o veľmi dôležitých veciach a najmä v komplikovaných situáciách, ktoré vyžadujú rozvážne politické rozhodnutia. Za komplikovanú možno považovať aj našu situáciu, kedy Európa nezvláda nápor migrantov. Zdá sa nepochopiteľné, že dnes môže prekročiť „schengenskú hranicu“ kto chce, kedy chce a kde chce, dokonca aj bez pasu (či s viacerými falošnými pasmi) a aj bez registrácie. Kto by bol ešte pred rokom pripustil takúto situáciu? Táto iracionálnosť zostáva nepochopenou najmä pre krajiny strednej a východnej Európy. Práve ony museli ešte prednedávnom podstúpiť a splniť veľmi náročné kritériá kvôli integrácii do schengenského priestoru. Aktuálna migrácia blížiac sa k miliónu presídlencov, ktorá sa má v roku 2016 zdvojnásobiť či strojnásobiť, pripomína frašku s otáznikom: Kto sa bude smiať na konci? Iracionálnou sa javí aj požiadavka povinných kvót, pretože arabskí migranti majú vlastnú predstavu o krajine, v ktorej sa chcú usadiť a žiť. Ak im Európa ponúkla možnosť presídlenia, nemalo by to byť proti ich vôli, to znamená „dobrovoľne nasilu“. V pozadí celého tohto problému sú ešte mnohé ďalšie otázky typu, či tí, ktorí prišli do Európy, sú len utečenci, ktorí ušli z vojnových zón? A budú vôbec ochotní rešpektovať legislatívu tej krajiny, v ktorej sa usadili, alebo sa usilujú len využiť európsky sociálny systém? Európania budovali Európu po dlhé stáročia s veľkou námahou, odvahou, trpezlivosťou aj za cenu premnohých obetí. Preto ostáva len dúfať, že Európania neoznačia „vlastnú bezmocnosť“ za cnosť. Ľudské práva a sloboda sú veľkými hodnotami, ktoré treba chrániť a kultivovať.

Humánnosť ako ľudská vlastnosť je vo všeobecnosti krásna, ale len vtedy, ak jej aktéri rešpektujú prirodzené ľudské práva a zároveň aj

povinnosti. Stmelujúcim spojivom každej humánnosti i každej jednoty by malo byť dobro. Čo ale znamená dobro v sebe? Ako vieme, existujú veľmi rozdielne historické identifikácie dobra, ktoré vychádzajú z rozdielnych videní reality. Niektoré z nich identifikujú dobro s diametrálne rozdielnymi predstavami o živote, iné sa identifikujú s filozofickými smermi, napríklad mixom hedonizmu s dobrom, alebo utilitarizmu s dobrom. Takéto dobro sa môže páčiť, ale môže vyvolať aj naturalistickú chybu, pretože to, čo sa páči ako prirodzená, inštinkatívna, emotívna, či fyziologická reakcia, nemá v sebe charakteristiku dobroty, ani morálneho zla. Dobré rozhodnutie nezávisí len od poznania, ale aj od cnostnej rozvážnosti, ktorá môže aj dnes zmierniť a aj zvrátiť súčasnú krízu demokracie, multikultúry a racionality.

Záver

V súčasnosti sme svedkami toho, že všetky národy chcú byť subjektom historického diania, a nie mimo neho. Národy sveta prežívajú „globálne prebudenie“, no pritom všetci chcú niečo iné. Demokrati chcú väčšiu demokratizáciu, liberáli väčšiu liberalizáciu, zástancovia multikulturalizmu spoločnosť bez dejinno-tradičných koreňov, bez národnej identity a náboženstva. V takejto variabilite bez *ordo moralis* si mnohí myslia, že vynášli ten najsprávnejší spôsob na bezkonfliktový život na zemi. V skutočnosti je takýto spôsob myslenia veľmi nebezpečný a nedôstojný, lebo každý človek prirodzene miluje tú krajinu, v ktorej sa narodil, tie hodnoty, ktoré mu boli vštepené.

Pravda je teda kdesi úplne inde. Spočíva v symetrii transcendentálnych hodnôt s humánnymi hodnotami podľa Božej múdrosti (*Sofie*). Kríza demokracie a multikultúry by nemusela byť, keby racionálni ľudia prestali myslieť na mocenské prestíže, na pyšnú povýšenosť jedných nad druhými, keby začali kooperovať tak, aby prioritou ich snáh bolo dobro pre všetkých. Vtedy by sme mohli konštatovať, že návrat k staronovému ideálu „múdрых“ je stretom minulosti s prítomnosťou, od ktorej závisí budúcnosť. Ľudstvo ako celok potrebuje alternatívy ako uskutočniť pravdu, dobro, lásku a šťastie v čo najširšom meradle. Ak by sme sa však opýtali ľudí 21. storočia, ktorí ľudia sú podľa nich najviac šťastní, pravdepodobne by sme narazili na množstvo rozmanitých názorov, no väčšina z nich by povedala, že tí, ktorí sú zdraví, úspešní, populárni, kreatívni, veselí...

Z pohľadu filozofie a etiky je to však trochu inak. Najšťastnejší sú tí, ktorí sa oslobodili od egoizmu a druhých milujú nezištne. V slovanском ponímaní je dokonca takéto počínanie považované za dobrý údel, s pomocou ktorého možno naplniť túžbu po plnosti bytia a pritom nestratiť historickú pamäť, lebo ten, kto nepamätá na minulé, neuvidí budúce. K takýmto postojom treba vychovávať aj mladých

ľudí. Treba ich učiť „duchovne hladieť“ a vytvárať priestor pre aplikáciu toho, čo je racionálne. Dnes ešte funguje aký-taký étos na báze inštitúcií, ale ani ten sa neteší veľkej dôvere. Príčinou straty dôvery je nezodpovednosť tých, ktorým bola delegovaná moc. Z tohto dôvodu je žiaduce znovu objaviť pozitívne aspekty ľudskosti a solidarity, veľkorysých dobrovoľných iniciatív, ktoré by znamenali návrat k pravej humánnosti, ktorá nepotrebuje medializáciu. Spomínaný ruský filozof N. A. Berďajev veľmi správne poznamenal, že: „(...) *moc nespadá do duchovného života, ale do sociálnych vzťahov ľudí. Boh je sila, nie vláda. Božia sila je duchovná a neponáša sa na pôsobenie sily v tomto svete. Duchovná sila je slobodná, nie je odkázaná na sily tohto sveta...*“ (Berďajev 2006). V berďajevovskom myslení niet spoliehania sa na ľudské sily a zákony. Všetko ľudské je konečné, intelekt aj poznanie, telesné zdravie, moc i sláva.

V Európe žijeme už dvetisíc rokov v kresťanskej tradícii. V medziľudských vzťahoch sa udialo veľmi veľa pozitívneho, no je pravda, že napriek tomuto úsiliu stále ešte chýba spravodlivá rovnosť. Ľudstvo ako celok však smeruje k finálnemu zavŕšeniu. A tak tí, ktorí sú príliš sústredení len na časnosť, no nie na večnosť, budú donútení konfrontovať sa v okamihu svojho *finis ultimus* s Pravdou. Avšak kým časnosť nám dovoľuje akceptovať seba takých, akí sme, čo vyhovuje všetkým, večnosť už bude počítat naše osobné víťazstvá nad sebou podľa logiky „ducha“, nie „tela“.

Kresťania by mali pochopiť, že ich úlohou je „*byť jedným telom*“ v Kristovi (*communio sanctorum*). To znamená, že majú stretávať Boha v každom človeku. Samozrejme, že to nie je také jednoduché, lebo takéto stretnutia postulujú požiadavku mať otvorené oči, uši, dlane, srdce. Iba takto možno vytvoriť miesto pre stretnutie ľudského s božským, života so smrťou, časnosti s večnosťou. A týka sa to aj rovnosti v oblasti ľudských práv, ktoré sú permanentne ohrozené mocou, raz patriarchálnou, inokedy ekonomickou, politickou, globálnou, dnes dokonca aj rodovou ideológiou. Urgentným poslaním nás všetkých je pochopiť vážnosť toho, že časnosť sa pomíňa, no spravodlivé ľudské skutky budú mierou našej večnosti.

Literatúra:

AKVINSKÝ, T.: 1 *Sentenze*, d. 24, q. 1, a. 2.

AKVINSKÝ, T.: *Questiones disputatae: De veritate*, q. 1, a. 2; *De potentia*, q. 9, a. 7.

AKVINSKÝ, T. (1984): *Summa theologiae*, I. q. 10, a. 4. Bologna: Edizioni Studio Domenicano.

AUGUSTINUS: *De beata vita*. 3, 8.

BERĎAJEV, N. A. (2006): *Duch a realita*. Bratislava: Kalligram, 194 s. ISBN 80-7149-838-6, s. 168.

- БЕРДЯЕВ, Н. А. (1946): *О рабстве и свободе человека*. Paris: YMCA-PRESS, 222 с.
- БЕРДЯЕВ, Н. А. (1997): *Русская идея. Судьба России*. Москва: Сварог и К, с. 417.
- CAMERON, D. (2015): spravy.pravda.sk/svet/clanok/362655-the-independent-referendum-o-zotrvani-britanie-v-eu, tiež STV1, Televízne noviny 14. 10. 2015 o 19,00 hod.
- COHEN, J. (2008): *Existuje právo na demokraciu* (český preklad I. Rovenského). In: HRUBEC, M. (ed.) *Interkultúrní dialóg o ľudských právech. Západní, islámské a konfuciánské perspektívy*. Praha, Filosofia.
- DEKLARÁCIA ľudských práv* (1789), čl. 1.
- HÁLA, V. (2009): *Univerzalizmus v etice jako problém*. Praha: Edice Filosofie a sociální vědy (33), Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 298 s. ISBN 978-80-7007-306-3
- CHIAVACCI, E. (2007): *Teologia morale fondamentale*. Assisi: Cittadella Editrice, 392 s. ISBN 978-88-308-0889-8, s. 379-380.
- JÁN PAVOL II. (2005): *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Nakladatelství Paulínky, 591 s. 80-86025-99-3
- JOHNSON, P. (2012): *Intelektuálové*. Voznice – Praha: Nakladatelství LEDA v spolupráci s nakladatelstvom Rozmluvy, 464 s. ISBN 978-80-7335-279-0 (LEDA), ISBN 978-80-87740-25-4
- MARITAIN, J. (1967): *Integrální humanismus*. Roma: Edice Studium, Křesťanská akademie, preložil Josef Petr, 305 s., s. 275.
- MILL, J. S. (2003): *Poddanstvo žien*. Bratislava: Kalligram, 165 s. ISBN 80-7149-593-X
- ORTEGA y GASSET, J. (1994): *Vzbura davov*. Bratislava: Remedium, Edícia Eseej, 247 s. ISBN 80-85352-25-7
- PLATÓN (1996): *Ústava*. Praha: Oikoymenh, 359 s. ISBN 80-86005-28-3
- POLLAK, J. (2007): *Europänische Werte?* In: CSÁKY, M., FEICHTINGER, J.: *Europa – geeint durch Werte? Die europäische Wertedebatte auf dem Prüfstand der Geschichte*. Bielefeld, Transcript Verlag, s. 90 – 100, cf., s. 91.
- PRIVITERA, S. (1991): *Il volto morale dell´uomo*. Palermo: EDI OFTES, 428 s. ISBN 88-85266-30-4, s. 195.
- PSEUDO-DIONIGI: *De divinis nominibus*, 13, 2.
- ROUSSEAU, J. – J. (2002): *Emil alebo o výchove*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 2 vyd., 488 s. ISBN80-220-1196-7

Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD.
 Trnavská univerzita v Trnave, Filozofická fakulta
 (Katedra etiky a morálnej filozofie)
 Hornopotočná 23
 918 43 TRNAVA
 hrehovah@yahoo.com

Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD., prednáša na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity, kde je vedúcou Katedry etiky a morálnej filozofie a tiež aj na Masarykovej univerzite v Brne. Venuje sa dejinám filozofie a etiky (stredovekej filozofii, ruskej náboženskej filozofii, morálnej teológii a morálnej filozofii, tomizmu, novotomizmu, aretológii a filokalii). Publikovala viaceré monografie a množstvo štúdií a článkov.